

De grens over met een spuit in de hand

Een media-analyse van het verblijf van West-Duitse heroïneverslaafden
in Amsterdam, 1970-1990

Roos Klaasman
6065775
Email: roos.klaasman@student.uva.nl
27-05-2013
Scriptie Bachelor geschiedenis
Begeleidster: Gemma Blok

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. De opkomst van de drug heroïne en de aantrekkingskracht van Amsterdam	4
2. De verwoording en verbeelding van West-Duitse heroïnegebruikers in de media	12
3. De West-Duitse verslaafden aan het woord in de media	20
Conclusie	31
Literatuurlijst	33

Inleiding

'Einde van een junkie! Hopeloos vereenzaamd was hij gestorven in een kamertje, dat hij de laatste dagen vanwege zijn gezondheid niet eens meer had kunnen verlaten. In de steek gelaten door zijn vrienden, die bij de onheilspellende nadering van de dood, in paniek waren gevluht en de afloop van zijn laatste strijd niet hadden durven afwachten.'¹

Een dramatische lofzang over de dood van een gebruiker van heroïne. De drug die door haar extreem verslavende aspect voor vele problemen zou zorgen in het Westen waar in de jaren 1960, maar vooral in de jaren '70 en '80, duizenden aan haar opwindende werking ten prooi vielen. Het waren in deze periode vooral jongeren, tieners en twintigers, die de kracht van het sterke middel niet konden weerstaan en onder wie heroïne, als gevolg van verschillende oorzaken, zich als een dodelijk virus verspreidde. Deze scriptie heeft als onderwerp deze heroïne-epidemie, meer specifiek de heroïne scene in Amsterdam en dan met name de West-Duitse verslaafden die hun thuisland verlieten om in de Nederlandse hoofdstad hun geluk te beproeven.

Onderzoek met betrekking tot de groep West-Duitse heroïneverslaafden in Amsterdam is tot nu toe gering. Alhoewel bekend is dat vele Duitsers naar de hoofdstad kwamen om hier in hun heroïnebehoefte te voorzien, is de interesse voor deze groep binnen het academische veld nog altijd klein. Wordt er al over hen geschreven, dan wordt meestal de nadruk gelegd op de reactie van de verslavingszorg, oftewel welke instanties in de jaren '70 en '80 hulp boden aan de Duitse verslaafden en hoe zij naar deze groep keken en hen benaderden. In dit onderzoek zal het zwaartepunt echter niet liggen bij de verschillende instanties die zich richtten op de verslaafden, zoals hulpverlening of politie, maar zal de reactie in de Nederlandse media op de Duitse heroïneverslaafden geïllustreerd worden, oftewel, wat volgt in dit onderzoek is een media-analyse.

Een media-analyse gericht op de komst van West-Duitse verslaafden is een nieuwe invalshoek in het onderzoek naar de heroïne-epidemie van de jaren '70 en '80. Het feit dat er opeens sprake was van een dergelijke groei van het aantal harddruggebruikers is op zichzelf al een zeer opmerkelijke gebeurtenis, maar een die door velen reeds behandeld is. Het onderzoek naar het West-Duitse drugstoerisme dat als gevolg hiervan ontstond bevindt zich echter nog in de beginfase. Dat een groot aantal West-Duitse verslaafden hun heil in Amsterdam zochten en, letterlijk en figuurlijk, ver gingen om aan hun verslavingsbehoeftes te kunnen voldoen, was een nieuw fenomeen welke gepaard ging met schokkende gebeurtenissen. Het feit dat zoveel West-Duitse hun

¹ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2018 14: Drankbestrijding; Drugsbestrijding 1 (Cat. Nr. 951 t/m 955) 1975-1977.

eigen land verlieten en de Nederlandse hoofdstad als nieuwe thuisbasis verkozen was er een die de stad op z'n kop zetten. Hierover werd dan ook door de complete Nederlandse media (niet slechts de Amsterdamse) gretig en veelvuldig verslag gedaan. De komst van deze gebruikers zal hier dus nader bekeken worden via de analyse van deze berichtgeving. Hoe de Nederlandse media reageerde op de komst van de West-Duitse verslaafden is de vraag die in deze scriptie centraal staat. Zal er in de artikelen en tv-programma's met name sprake zijn stereotypering? Zullen de West-Duitse verslaafden door de media neergezet worden als criminelen en relschoppers of zal er juist medelijden spreken uit de berichtgeving? En wie is er volgens de Nederlandse verslaggevers nou uiteindelijk verantwoordelijk voor deze grote stroom buitenlandse gebruikers?

Om deze media-analyse te kunnen weergeven zullen verschillende mediabronnen geraadpleegd worden evenals studies van de Nederlandse drugsonderzoeker Dirk Korf wiens leven lange tijd in het teken stond van werken met West-Duitse verslaafden.² Alhoewel de onderzoeken van Korf misschien niet geheel onder media vallen wordt zijn mening zeer vaak weergegeven in verschillende artikelen en is hij voor een aantal tv-programma's gevolgd tijdens zijn werkzaamheden. Zijn onderzoeken zijn uiteraard wetenschappelijk, maar als persoon is Korf dusdanig belangrijk in de media en zijn werk is van zo'n groot belang voor deze scriptie, gezien zijn band met vele West-Duitse verslaafden, dat de bruikbaarheid hiervan simpelweg niet onderschat kon worden.

Verder wordt bij het onderzoeksveld 'media' onder andere gebruik gemaakt van vele artikelen uit verschillende Nederlandse kranten, verkregen via archieven gelegen in het Amsterdamse stadsarchief en internetsites als kranten.kb en kranten-historisch.startpagina.nl. Daarnaast zal beeld en filmmateriaal uit de jaren '70 en '80, geanalyseerd worden, waaronder documentaires en discussieprogramma's over het heroïneprobleem in Amsterdam, welke te vinden zijn in het Instituut voor Beeld en Geluid. Bijzonder aan dit filmmateriaal is dat hierin ook de Duitse verslaafden zelf aan het woord komen.

Om een volledig beeld van de situatie te kunnen schetsen zullen dus verschillende punten aan bod komen; een duidelijk opzet zal hierin gevolgd worden. Beginnend zal in de eerste paragraaf dieper ingegaan worden op het ontstaan van de heroïne scene in West-Duitsland. Er zal gekeken worden naar hoe en waarom heroïne opeens zo'n groot deel uit ging maken van het leven van jongeren in Duitsland. Ook zal het beleid dat in de West-Duitse staten gevoerd werd ten opzichte van heroïnegebruikers beschreven worden. Daarnaast zal de situatie in Amsterdam besproken worden, waarbij de nadruk ligt op de vraag waarom het zo aantrekkelijk was voor

² Werk van Dirk Korf waaronder: Dirk Korf en P.W.J. Poppel, *Heroïne toerisme. Veldonderzoek naar het gebruik van harddrugs onder buitenlanders in Amsterdam* (Amsterdam 1986).

verschillende West-Duitse verslaafden om naar Amsterdam te komen.

In de laatste twee paragrafen zal vervolgens de focus liggen op de media-analyse. Zo zal gekeken worden naar hoe de West-Duitse verslaafden geportretteerd werden in de Nederlandse media, oftewel op welke manieren er over hen en hun verblijf in Amsterdam bericht werd. Tenslotte zullen ook in de derde en laatste paragraaf Nederlandse krantenartikelen en tv-items bekeken worden en daarnaast de werken van onderzoeker Korf. In deze paragraaf echter zal de nadruk gelegd worden op de woorden en de mening van de West-Duitse verslaafden zelf. Hierbij wordt gekeken naar hun opinies, maar ook naar hoe hun woorden gebruikt werden door de Nederlandse verslaggevers en programmamakers.

1. De opkomst van de drug heroïne en de aantrekkingskracht van Amsterdam

De jaren '70 en '80 van de vorige eeuw kunnen bestempeld worden als de hoogtijdagen van het gebruik van heroïne in Nederland en andere Westerse landen. De populariteit van dit opiaat was in deze periode ineens ongekeerd groot en als gevolg daarvan haar aantal slachtoffers velen. Waar heroïne al ruim zeventig jaar eerder op de markt was gebracht is het aan de ene kant verwonderlijk dat zij pas zo veel jaren later een bekend en populair genotsmiddel werd.³ Aan de andere kant was dit een onvermijdelijk proces in een periode waarin drugs steeds meer een onderdeel begonnen uit te maken van het dagelijks leven. Zo werden ook LSD, marihuana en andere stimulerende middelen vanaf eind jaren '60 en in de jaren '70 en '80 door vele vrije geesten ontdekt en gebruikt. Het was al met al een periode waarin drugs een hoofdrol begonnen te spelen in het leven van velen in West-Europa. Met name in de hoofdsteden van de Westerse welvarende landen groeide het aantal gebruikers explosief met als gevolg een stijging van het aantal aan drugs gerelateerde problemen als algemene overlast, hoge sterftecijfers en criminalisering. Zo ook in Berlijn en Amsterdam, steden die voor zowel handelaren als gebruikers een centrale plek innamen in het onlangs gecreëerde drugs-universum.

Het is niet verwonderlijk dat Amsterdam en Berlijn dan ook op een zekere manier met elkaar verbonden waren in dit netwerk van drugshandel en drugsgebruik, wat met name verduidelijkt werd door de komst van een groot aantal West-Duitse verslaafden naar de Nederlandse hoofdstad. In de komende paragraaf zal dieper ingegaan worden op de gevolgen van het fenomeen Duits drugstoerisme. Er is al redelijk wat geschreven over de rol van de Duitse verslaafden binnen de heroïnescene, maar slechts weinig over hun komst naar Amsterdam. Dit betekent niet dat het verschijnsel compleet onbehandeld is geweest de afgelopen jaren. Verschillende historici hebben zich reeds aan het onderwerp gewaagd, meestal met betrekking tot de reactie van de verslavingszorg. Deze werken zullen later in deze paragraaf ook behandeld worden om een algemener beeld van de historiografie weer te geven, maar eerst volgend zullen hier de kenmerken van de West-Duitse drugsscene behandeld worden en de opkomst van het heroïnegebruik in West-Berlijn. Daarna zullen een aantal redenen voor deze verslaafden om zich veelal naar Amsterdam te verplaatsen verduidelijkt worden. Nogmaals, de opkomst van heroïne was geen geïsoleerde; zij werd vergezeld door andere stimulerende middelen. Dat drugs over het algemeen 'normaliseerden' was met name het gevolg van de tijdsgeest, het veranderende wereldbeeld en de wisselende houding van jongeren tegenover gezag. In eerste instantie zal wat specifiek ingegaan worden op bovenstaande redenen, maar de focus zal altijd blijven liggen op de explosieve groei van de

³ Richard Davenport-Hines, *The pursuit of oblivion. A social history of drugs* (Londen 2002) 149-150.

populariteit van heroïne.

De jaren '60, waarin drugs aan hun opmars begonnen, staan vrij algemeen bekend als een revolutionaire periode. Een periode waarin de maatschappij begon te veranderen door onder andere de groei van de welvaartsstaat, de grote industrialisatie en het fenomeen internationalisatie.⁴ Als gevolg van deze maatschappelijke omwentelingen veranderde de houding van de jeugd ten opzichte van de samenleving waarbij het zich afzetten tegen bepaalde normen, waarden en standaarden een centrale rol verkreeg. In dit proces van afkeuring van betutteling en het creëren van nieuwe levensstandaarden namen drugs een belangrijke plaats in. Een aantal specifiekere oorzaken voor deze veranderingen worden besproken in het boek *Germans on Drugs* van Robert P. Stephens, docent geschiedenis aan de Amerikaanse universiteit Virginia tech., en in het artikel 'Drug Consumption in London and Western Berlin during the 1960s and 1970s: Local and Transnational Perspectives' van Klaus Weinbauer, werkzaam bij het Center of InterAmerican Studies aan de universiteit van Bielefeld. *Germans on Drugs* is een uitgebreide studie over de opkomst van de drugscene in Duitsland waarbij de auteur zich voornamelijk focust op de Duitse stad Hamburg, maar ook in algemenere zin geheel West-Duitsland bespreekt. In het artikel van Weinbauer ligt de nadruk op een vergelijking tussen de underground drugscene in Londen en West-Berlijn, waarbij ook een beeld geschetst wordt van de opkomst en de groei van de West-Berlijnse drugscene. Beiden geven dus antwoord op de vraag hoe een dergelijke drugcultuur in West-Berlijn kon ontstaan.

Volgens Stephens kwam de cultuur van drugs onder jongeren tot stand op een kruispunt van populaire cultuur, consumptie en rebellie. Verder schrijft hij: "They craved "authentic" experience and sought ways to escape what they saw as a mundane, bourgeois existence. Drugs offered a means to this end."⁵ Het gebruik van drugs onder jongeren stond, zo vervolgt Stephens, gelijk aan het zich afzetten tegen de huidige consumptiemaatschappij, maar dit wel via het creëren van een nieuwe consumptiemarkt: die van drugs. Klaus Weinbauer benadrukt eveneens dit rebelse aspect van drugsgebruik, door aan te geven dat volgens hem de undergrounddrugscene die in West-Berlijn ontstond in de jaren '60 een zeer radicaal en anti-staat karakter had. Dit politieke revolutionaire effect van drugsgebruik was, alhoewel wijdverspreid onder jongeren, echter niet de enige reden waarom aantrekkelijkheid groot was. Velen grepen ook naar de verdovende middelen in de hoop de zoektocht naar zichzelf te verwezenlijken. Drugsgebruik kon hen helpen persoonlijke rust en stabiliteit te vinden in een wereld die vrij snel aan het veranderen was. Volgens Weinbauer ging dit laatstgenoemde met name op voor de heroïnegebruikers. Waar de consumptie van bijvoorbeeld

⁴ Robert P. Stephens, *Germans on drugs. The complications of modernization in Hamburg* (Ann Arbor 2007) 55.

⁵ Stephens, *Germans on drugs*, 77.

cannabis veel meer gericht was op gebruik binnen een groep, kon het nemen van heroïne iemands innerlijke kracht verduidelijken en gebruikt worden voor het creëren van een eigen identiteit. Dit kwam met name door de lichamelijke effecten van heroïnegebruik. Door een shot werd de gebruiker (vaak, maar niet altijd) compleet van externe dingen afgeschermd en kwam deze terecht in een staat van euforie waarin juist de connectie met zichzelf voorop stond.⁶

In de jaren '70 maakte het gebruik van heroïne een explosieve groei door, wat benadrukt wordt in verschillende statistieken. Waar in 1970 de politie van West-Duitsland in heel het land slechts een halve kilogram heroïne in beslag nam, was dat in 1976, dus slechts zes jaar later, al 167 kg. Door deze toename van de hoeveelheid heroïne groeide haar bereikbaarheid en als gevolg daarvan het aantal dodelijke slachtoffers; van 29 in 1970 tot 623 in 1979.⁷ Alhoewel men in het midden van de jaren '70 al overal in West-Berlijn verschillende heroïnescenes kon vinden, radicaliseerden deze dus pas echt in de jaren 1977-78. Hierbij begon het agressieve, antisociale en verbeterde junkie type, die alles deed voor 'o', de boventoon te voeren. Dat de verschillende scènes in West-Berlijn een dergelijk gewelddadige karakter verkregen kwam voor een groot gedeelte door het ontbreken van een goed opgezet hulpbeleid, aldus Weinbauer. Wat met name mistte in de geringe hulporganisatie was een actief aandeel van de gemeenschap in de bestrijding van de verspreiding van drugs en het helpen van reeds verslaafden.⁸ Zoals Weinbauer het verwoordt:

'In Berlin drugs use was considered to be a problem that should be tackled without the help of the inhabitants of the local communities. Thus, putting anti-drug policy into practice was highly polarized and politicized.'⁹

Dit bleek een centraal probleem in de algemene aanpak. Daarnaast had het anti-drugs beleid dat wél aanwezig was in West-Berlijn een destructieve invloed op de heroïnescene aldaar. Dit door de rol die politie vervulde in de strijd tegen drugs. Vele verslaafden wisten al snel een wat Weinbauer noemt 'cop horror' te creëren waarbij praktisch elke voorbijganger voor een politieagent aangezien werd.¹⁰

Naast het radicale karakter van de heroïnescene was er nog iets opvallends aan de grote

⁶ Stephens, *Germans on drugs*, 78 en 84; Klaus Weinbauer, 'Drug Consumption in London and Western Berlin during the 1960s and 1970s. Local and Transnational Perspectives' in: *The Social History of Alcohol and Drugs* 20 (Spring 2006) 187-224, aldaar 200.

⁷ Weinbauer, Klaus, 'The end of certainties. Drug consumption and youth delinquency in West Germany' in: Alex Schildt en Detlef Siegfried ed., *Between marx and Coca-Cola: youth cultures in changing European societies, 1960-1980* (New York 2006) 377-390, aldaar 386.

⁸ Weinbauer, 'Drug Consumption in London and Western Berlin', 202.

⁹ Ibidem, 202.

¹⁰ Ibidem, 202.

groep heroïnegebruikers in West-Berlijn; geen van hen scheen zich druk te maken over het meest destructieve gevolg van opiumgebruik: het vroegtijdig, jong sterven. Er heerste binnen deze groep een cult van jeugdigheid. De ideologie die door de verslaafden gecreëerd werd was er een van een kort maar mooi leven en verwachtingen tot oud worden of angst voor de dood speelden voor hen geen rol. Leven voor heroïne, en niks anders, was onder de West-Duitse heroïneverslaafden zeer duidelijk het motto. Ook dit aspect verhardde de scene in West-Berlijn. Dat deze situatie uit de hand begon te lopen en meer aandacht vereisten begonnen ook de Duitse politici zich eind jaren '70 te realiseren. Toen rond 1977-78 het aantal heroïnesterfgevallen steeg, de gevangenissen overvol zaten en de handel in heroïne in handen was gekomen van criminele organisaties die steeds meer speelruimte wisten te verkrijgen, besloot de West-Duitse regering een nieuwe weg te gaan bewandelen richting een mogelijke oplossing van het heroïneprobleem. Zo werd er een zogenoemde drugsvertegenwoordiger aangewezen, werden antidrugs maatregelen beter gefinancierd en werd er een 'therapieketting' opgezet.¹¹ Men kan zich uiteraard afvragen of deze maatregelen niet aanzienlijk laat werden doorgevoerd. Zeer waarschijnlijk waren veel verslaafden reeds ontevreden over het in eigen land gevoerde beleid en werd er door hen naar een uitweg gezocht. Deze uitweg kon Amsterdam zijn.

Amsterdam was wat betreft het gebruik van heroïne echter opvallend genoeg nog behoorlijk groen. In de jaren 1940, wanneer heroïne door artsen in sommige landen nog werd voorgeschreven aan patiënten, werd door Nederlandse doktoren de voorkeur gegeven aan andere opiaten. Heroïne werd door velen van hen gezien als zeer verslavend, en ook vlak na de oorlog was het gebruik onder artsen zeer gering. Het middel werd slechts voorgeschreven aan terminale patiënten bij wie morfine niet meer werkten. Een absoluut verbod werd dus niet toegepast, maar mocht de arts heroïne willen voorschrijven, dan mocht deze alleen worden afgeleverd na toestemming van het Staatstoezicht op de volksgezondheid. Het was pas in de jaren rond 1972 dat heroïne in grote hoeveelheden op de illegale markt in Amsterdam verscheen. Dit gebeurde als gevolg van het strengere toezicht dat de politie ging uitvoeren op de, wel al reeds wijdverbreide, opiumhandel, welke toentertijd voornamelijk in handen was van Chinese handelaren. Door dit strengere opiumbeleid ontstond er een tekort aan de drug op de markt welke al gauw werd opgevuld door goedkope heroïne. Alhoewel opiumgebruikers in eerste instantie afwijzend stonden tegenover dit nieuwe middel groeide het aantal gebruikers in Amsterdam al snel. Van slechts 1500 in 1973 naar 5000 in 1977. Dit aantal zou de komende jaren alleen nog maar toenemen.¹²

Heroïne werd, al met al, in een korte tijd de meest problematische illegale drug in Nederland

¹¹ Ibidem, 206, 209.

¹² Marcel de Kort, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum 1995) 229.

en met name in Amsterdam was het aantal gebruikers groot. Zo ook het aantal West-Duitsers verslaafden. Dat Amsterdam zo aantrekkelijk was voor deze groep had voor een groot gedeelte te maken met het drugsbeleid dat gevoerd werd in eigen land. Alhoewel pullfactoren mogelijk een rol hebben gespeeld bij de komst van harddrugsgebruikers naar Amsterdam valt echter bij het grote aantal West-Duitse gebruikers op dat voor hen vooral pushfactoren van invloed waren op hun komst naar de stad, oftewel de slechte situatie in eigen land. Het feit dat methadon in West-Duitsland niet verstrekt werd was een van die factoren. Andere factoren die het thuisland onaantrekkelijk maakten waren werkloosheid, extreme stigmatisering van de 'drugsgebruiker', het minder vrije klimaat, een uiterst beperkt hulpverleningsaanbod en, tenslotte, problemen met justitie. Alhoewel in Amsterdam slechts de handel in drugs strafbaar was, niet het gebruik ervan, kon utalstatie in Duitsland wel degelijk tot vervolging leiden. Deze vervolging kon weer uitmonden in een voorwaardelijke straf of een gedwongen afkick, beide zeer streng en ongeliefd. Vluchten naar het buitenland was de meest efficiënte manier om deze maatregelen te ontlopen.¹³

Iemand die deze situatie van de Duitse verslaafden in eigen land zeer uitgebreid beschrijft is Martin Schmid in zijn boek *Drogenhilfe in Deutschland: Entstehung und Entwicklung 1970-2000*. Hij legt in dit werk met name de nadruk op de methodes die de Duitse politie en justitie inzetten om het opkomende drugsprobleem aan te pakken (zoals ook benadrukt door Weinbauer). Zo beschrijft hij hoe in de jaren 1971/1972 een nieuwe drugswet ingevoerd werd, welke de oude, uit 1929, moest vervangen. Deze nieuwe wet had drie duidelijke kernpunten. Ten eerste werd de lijst van substanties en bereidingen die onder de wet vielen uitgebreid, ten tweede werden meer handelingen die samenhangen met drugsgebruik gezien als strafbaar en ten derde werden de drugsgebruikers in verschillende groepen opgedeeld, kijkend naar de staat van hun verslaving, en werden aan elke groep verschillende strafmethodes verbonden. Naast aanpassingen van de drugswet was er volgens Schmid ook sprake van verandering in de aanpak van de drugshulpverlening in de jaren '70; deze verkreeg namelijk een professionelere uitstraling. Deze verandering stond in contrast met de aanpak van de gezondheidsdienst welke namelijk, opvallend genoeg, nog weinig interesse toonden in hulpverlening aan drugsgebruikers. Zo bestonden er geen psychiatrisch programma's gericht op hulp aan heroïneverslaafden en was er onder de Duitse artsen een algemene afkeer tot het verlenen van vervangingsmiddelen die het afkickproces konden vergemakkelijken, zoals methadon. Dit in tegenstelling tot de Verenigde Staten en Nederland welke juist wel op de laatstgenoemde optie inspeelden. Dit betekende niet dat er in Duitsland totaal geen sprake was van experimenten met het

¹³ 'Heroïne vooral Duitse slachtoffers', *Provinciale Zeeuwse Courant*, 31-03-1984 p. 23, zoeken.krantenbankzeeland.nl, 07-05-2013, <http://zoeken.krantenbankzeeland.nl/index.php?page=3&mod=krantresultaat&q=heroine+duitsland&datering=&krant=&qt=paragraaf&pagina=&sort=score+desc¶graaf=65&doc=20&p=23¶graaf=42&y=1522>.

vestrekken van methadon. Zo werd er namelijk reeds in 1971 in Hannover een instituut opgericht voor drugsverslaafden waar wel degelijk methadon en andere vervangende middelen in het afkickprogramma waren opgenomen. Echter, dit was slechts tijdelijk, na 20 maanden zou het afgelopen moeten zijn met het methadongebruik.¹⁴

In de jaren '80 vonden er op het gebied van de drugshulpverlening nogmaals enkele veranderingen plaats. Zo werd deze vanaf het begin van het nieuwe decennium gedomineerd door de zogenoemde Therapeutische Kette welke inhield dat de verslaafde een aantal stappen kon ondergaan in het afkickproces. De eerste hiervan was opvang in een jeugd-drugsopvanghuis, waarna men als tweede stap mogelijk in een langetijds-therapie inrichting terecht kwam, gevolgd door een eventuele opname in een psychiatrisch ziekenhuis. Het kernpunt van dit nieuwe systeem was het idee van het verlengen van therapie in plaats van het uitdelen van straffen. Dit idee kwam mede tot stand door het feit dat de gevangenen steeds vaker overvol raakten met drugsverslaafden, wat een aanzienlijk probleem veroorzaakte, en daarnaast zag men in dat therapie een betere, langdurige, oplossing kon vormen voor het drugsprobleem. Deze therapie werd echter door vele verslaafden ook gezien als straf aangezien men deze onvrijwillig moest ondergaan. Het complete drugshulpverleningsstelsel was door al deze veranderingen ondertussen zo wijdverbreid geworden, dat men een adviseur moest benoemen om de verschillende instanties op de een of andere manier met elkaar te verbinden. Alhoewel er dus sprake was van enige vooruitgang, of in ieder geval veranderingen, op sommige punten was er tegelijkertijd ook sprake van stagnatie op andere vlakken. Zo werd nog steeds stelselmatig geweigerd gratis verstrekking van methadon in te voeren. Het zou volgens verruit de meeste specialisten de verslaafden niet van hun probleem van afhankelijkheid van middelen afhelpen. Sommige artsen gingen zelfs zo ver door de methode als inhumain te bestempelen.¹⁵ Alhoewel men in Duitsland dus zijn best deed om de verslavingszorg op sommige punten aan te passen bleef de behandeling van heroïneverslaafden uiteindelijk verre van ideaal.

De situatie in Nederland wordt daarentegen over het algemeen gezien als liberaal en vooruitstrevend, maar ook in ons land was er sprake van een verandering in het drugshulpverleningsbeleid. Deze situatie wordt uitgebreid beschreven door Gemma Blok, universitair docent moderne Nederlandse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, in haar boek *Ziek of Zwak. Geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland*. Zij gaat in dit werk onder andere in op een van de belangrijkste punten van de drugshulpverlening, namelijk het probleem van

¹⁴ Martin Schmid, *Drogenhilfe in Deutschland: Entstehung und Entwicklung 1970-2000* (Frankfurt/Maine 2003) 140, 156, 162-165.

¹⁵ *Ibidem*, 169, 170, 175-176, 182.

methadonverstrekking. Alhoewel door velen misschien gezien als in Nederland makkelijk te verkrijgen, was het uitgeven van methadon ook hier niet altijd even gemakkelijk. Waarbij in de eerste experimentele periode met methadon, 1968-1975, de regels niet zeer streng waren, veranderde dit in de tweede helft van de jaren '70. Alhoewel men er zeker van was dat het gebruik een positief effect had op het afkickproces en het de verslaafden kon helpen aan weer een 'normaal' leven in de maatschappij, was het de hulpverleners duidelijk geworden dat niet iedere gebruiker even daadkrachtig was wanneer het aankwam op ook daadwerkelijk stoppen met heroïne. Methadon moest dus slechts beschikbaar worden voor diegene die een serieuze poging tot stoppen wilde ondernemen. Om het kaf van het koren te kunnen scheiden werden er dan ook vanaf de tweede helft van de jaren '70 strengere regels verbonden aan het afkicken en het verstrekken van methadon. De verslaafden moest zijn/haar complete levensstijl aanpassen en de drugs voorgoed afzweren wilde men kans maken op het verkrijgen van het hulpmiddel. Dit was iets waar niet iedereen zich aan kon houden waardoor langzaam andere initiatieven verschenen binnen de hulpverlening, aldus Blok. In deze alternatieve hoek was het algemene idee dat als een verslaafde niet af wilde kicken men hem maar moest laten leven zoals hij/zij wilde, oftewel, afkicken was geen verplichte voorwaarden voor het ontvangen van ene vorm van hulp. Sommige organisaties, zoals het HUK (de Huis- en Uitkeringen Kamer, opgericht in 1974 in Amsterdam) gingen hier wel heel ver in door een opvangruimte te creëren waarbinnen zelfs het dealen en het gebruik van drugs compleet geaccepteerd werden.¹⁶

Begin jaren tachtig vond er echter weer een verandering plaats binnen de verslavingszorg. Was methadon een tijdje slechts beschikbaar geweest voor een hele kleine groep, kwam nu juist weer enige vorm van laagdrempelige methadonverstrekking op gang, aldus Blok. Deze aanpak viel echter samen met de komst van de nota Harddrugs van de gemeente Amsterdam in 1983. Door de toenemende overlast van crimineel gedrag, welke gepaard ging met drugsverslaving, was het volgens velen tijd voor een andere, strengere, aanpak. Of, zoals Blok het verwoord: 'Openbare orde, leefbaarheid in de stad en de drughulpverlening moesten op elkaar afgestemd worden'.¹⁷ Dit betekende ook een andere aanpak kijkend naar de buitenlandse gebruikers die massaal naar de stad kwamen en al jarenlang een van de grootste probleemgroepen vormde. Het overgrote gedeelte van deze buitenlandse gebruikers was afkomstig uit West-Duitsland (475 van de naar schatting 1350 in 1986). Voor hun werd een ontmoedigingsbeleid opgezet in de stad, wat onder andere inhield het ontoegankelijk maken van methadonprogramma's en het zoveel mogelijk terug naar huis sturen van

¹⁶ Gemma Blok, *Ziek of Zwak. Geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland* (Amsterdam 2011) 195-197, 201, 203.

¹⁷ *Ibidem*, 224.

verslaafden.¹⁸ Of zoals vermeld in een brief van de GG&GD gedateerd 1 september 1989:

‘In verband met de problematiek, veroorzaakt door de aanwezigheid van een relatief grote populatie buitenlandse, met name Duitse drugsverslaafden ten stede, is de gemeente Amsterdam voornemens een stringenter ‘ontmoedigingsbeleid’ van de kant van de hulpverlening, (gericht op de zorg in het land van herkomst bij gelijktijdige beperking van het hulpverleningsaanbod alhier), respectievelijk ‘uitzettingsbeleid’ door projektmatige aanpak van de kant van de politie en vreemdelingendienst, te gaan voeren.¹⁹

Duidelijke taal dus.

Ook Kim Jeurissen richt zich in haar masterscriptie getiteld 'Duitse heroïneverslaafden in Amsterdam en de invloed op de Nederlandse verslavingszorg 1970-1990' op de Duitse verslaafden die naar Amsterdam kwamen. In deze scriptie focust zij zich echter op de reactie van de verslavingszorg op de komst van de Duitse verslaafden in tegenstelling tot het kernpunt van dit onderzoek: de reactie van de media. Toch heeft haar scriptie een duidelijk overlapping met dit onderzoek aangezien in de scriptie van Jeurissen de komst van de Duitse verslaafden uitgebreid beschreven wordt. Dit doet zij met name aan de hand van de onderzoeken van drugsonderzoeker Dirk Korf (welke ook hier nog behandeld zullen worden). Ook beschrijft zij de situatie in Duitsland kijkend naar de hulp die in dat land geboden werd aan de verslaafden welke vervolgens door haar vergeleken wordt met de hulpverlening in Nederland. Zij combineert dus eigenlijk bovenstaande besproken werken van Blok en Schmid. Alhoewel niet zo zwart op wit vermeld, wordt het Nederlandse beleid door haar niet als zeer slecht gezien. Dit blijkt met name uit het feit dat zij benadrukt dat na de invoering van de nieuwe Opiumwet uit 1976 de zorg voor de verslaafden voorop stond. Het Duitse systeem daarentegen krijgt een kritischer noot te verwerken waarbij vooral de keuze tussen therapie of gevangenisstraf door Jeurissen bekritiseerd wordt. Volgens haar lijkt deze keuze op het eerste gezicht wellicht gemakkelijk, maar had deze duidelijk een negatief effect op de motivatie van de verslaafden.²⁰

Kijkend naar bovenstaande werken en hun analyses wat betreft de West-Duitse verslaafden, hun gebruiksgewoontes en mogelijkheid tot hulpverlening, is het moeilijk te zeggen of het nou vooral de pushfactoren waren of juist de pullfactoren die de boventoon voerden bij de keuze van de

¹⁸ *ibidem*, 224.

¹⁹ Stadsarchief Amsterdam, 30186 Gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst, 1031 Stukken betreffende de ontwikkeling en uitvoering van het terugkeerbeleid van buitenlandse drugsverslaafden (met name Duitse) 1988 - 1994, 1 omslag.

²⁰ Kim Jeurissen, 'Duitse heroïneverslaafden in Amsterdam en de invloed op de Nederlandse verslavingszorg 1970-1990', ongepubliceerd werkstuk, mastertraject medische geschiedenis VU 2010, 14, 17.

West-Duitse verslaafden om naar Amsterdam te komen. Voor de één zal de situatie in het thuisland hem/haar meer bij toeval naar de stad hebben gedreven en voor de ander zal Amsterdam om bovengenoemde specifieke redenen aantrekkelijk geweest zijn. Zeer waarschijnlijk was het in de meeste gevallen een combinatie van beide factoren, maar hier zal in paragraaf drie uitgebreider op ingegaan worden aan de hand van de studies van Korf waarbinnen West-Duitse verslaafden zelf aan het woord gelaten werden over hun keuze voor Amsterdam. Dat de komst van de West-Duitse heroïnegebruikers in ieder geval gevolgen had voor de stad en haar inwoners mogen duidelijk zijn en in het komende gedeelte van dit onderzoek zal dan ook de focus liggen op de vraag hoe de Nederlandse media reageerden op dit fenomeen van Duits drugstoerisme.

2. De verwoording en verbeelding van West-Duitse heroïnegebruikers in de media

Om de reactie van de Nederlandse media op de komst van de West-Duitse heroïnegebruikers zo goed mogelijk te beschrijven zal in dit gedeelte van de scriptie een uitgebreide analyse van de media plaatsvinden. Via artikelen uit week- en dagbladen en tv-opnames, waarin zowel hulpverleners als onderzoekers als medewerkers van de politie aan het woord komen, kan een duidelijk beeld geschetst worden van de manier waarop de media naar de West-Duitse verslaafden keken. Dit beeld komt tot stand via analyse van de bewoording van de mediaberichten, de regelmatigheid waarmee West-Duitse heroïne-toeristen specifiek in beeld gebracht werden en door te kijken naar op welke aspecten de focus gelegd werd in de berichten. Verschillende soorten artikelen die qua inhoud en informatie gelijkwaardig zijn zullen hier dan ook aan elkaar gekoppeld worden via welke een overzicht gegeven kan worden van de meest voorkomende manier van rapporteren over de West-Duitse verslaafden.

Om uiteindelijk een zo genuanceerd mogelijke afbeelding te geven van de rapportering is gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Ten eerste het Amsterdamse stadsarchief waar vele archieven aanwezig zijn over de drugsbestrijding in Amsterdam in de jaren '70 en '80 en rapporten van de GG en GD met numerieke informatie over de verslaafden en hun gezondheid. Ten tweede internetsites via welke toegang te verkrijgen is tot archieven van kranten. Ten derde het archief van AMOC, de verslavingszorginstantie in Amsterdam die zich bezighield met hulp aan West-Duitse verslaafden in de stad, aanwezig in het IISG. En ten slotte beeldmateriaal over de situatie in de Amsterdam met betrekking tot West-Duitse heroïneverslaafden verkregen via het Instituut voor Beeld en Geluid te Hilversum.

Kijkend naar de berichtgeving over West-Duitse heroïnegebruiker is er een ding wat gelijk

opvalt, namelijk het grote aantal berichten over het overlijden van een van hen na een overdosis. In het stadsarchief van Amsterdam is een complete map gewijd aan dergelijke berichten en ook op de historische krantenpagina's puilt het uit van soortgelijke artikelen. Alhoewel sommige van de kleine overlijdensberichten niet specifiek verslag doen over West-Duitse gevallen, gaat het overgrote gedeelte wel degelijk over onze oosterburen. Het zijn vaak zij die een trip naar de stad niet overleven en in een hotel, of soms zelfs in een auto geparkeerd ergens in de stad, het gebruik van een kwaliteitsshot heroïne met de dood moeten bekopen (zie bijlage 1).²¹

Dat er zoveel West-Duitse heroïne-toeristen overleden in de stad en dat daar vervolgens ook zeer veel kleine artikelen over verschenen in verschillende kranten, was iets dat ook de verslaggevers van het *Nieuwsblad van het Noorden* opviel in 1984. Zij stellen zich in hun artikel 'Heroïne-doden Amsterdam, vooral Duitsers van overdosis slachtoffer' dan ook de vraag hoe het komt dat zoveel West-Duitsers in de hoofdstad overlijden aan heroïnegebruik. Hun antwoord is tweevoudig. Ten eerste het feit dat de politie in Amsterdam (Nederland) een genuanceerder beleid voert ten opzichte van verslaafden dan de politie in het buitenland. Oftewel het zogenoemde 'junks-jagen' werd door de Amsterdamse politie niet toegepast; de aandacht lag voor het grootste gedeelte op het aanhouden en het vervolgen van drugshandelaren, niet de gebruikers. En ten tweede de kwaliteit van de heroïne, welke beter zou zijn dan die van de drugs die verkocht werd in Duitsland. Het effect van de drugs was dus over het algemeen sterker, vaak te sterk, aldus de redactie.²²

Om het aantal heroïnedoden te verminderen, zo gaat het artikel verder, zullen er in verschillende hotels en hostels, populair onder jonge toeristen, folders verspreid worden waarin de gevaren van heroïne beschreven staan. In sommige van deze folders zal de nadruk gelegd worden op het feit dat bij inschakelen van medische hulp bij een eventuele overdosis, de politie niet op de hoogte gebracht zal worden; een algemene angst onder de West-Duitse heroïnegebruikers. Of de redactie ook daadwerkelijk gelooft in de werking van deze folders laat zij open. Wel beëindigt zij het artikel met de mededeling dat er sprake is van een stijging van het aantal heroïnedoden in de hoofdstad.²³ De West-Duitse verslaafde wordt in dit artikel eigenlijk neergezet als een onwetende en wanhopige gebruiker die veelal grote problemen zou hebben met justitie in eigen land. Medelijden klinkt in ieder geval niet in het bericht door. Een zelfde toon kan men ook vinden in een ingezonden brief in het dagblad *Het Vrije Volk* uit 1984 en in een aantal verschillende andere artikelen (zie

²¹ Stadsarchief Amsterdam , 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafés/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984; Stadsarchief Amsterdam , 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafés/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Ned.*, 3 augustus 1984.

²² 'Heroïne-doden Amsterdam. Vooral Duitsers van overdosis slachtoffer', *Nieuwsblad van het Noorden*, 30-03-1984 p.4, archiefleeuwardercourant.nl, 28-04-2013, <http://www.archiefleeuwardercourant.nl/vw/article.do?id=NVHN-19840330-AE0004006&vw=org&lm=heroin>.

²³ Ibidem.

bijlage 2).²⁴

Er zijn meerdere krantenartikelen te vinden die berichtgeving doen over het grote aantal Duitse heroïnedoden. Eén soortgelijk artikel welke er specifiek tussen uitspringt gaat echter niet zozeer over het grote aantal overdosissen onder de heroïne-toeristen, maar met name over de hulp die aan deze verslaafden geboden kan worden, en wordt, in Amsterdam. Er wordt benadrukt dat het niet slechts gaat om hulp aan West-Duitsers, zo wordt er ook gesproken over Engelsen en Italianen, maar vermeld wordt wel dat het aantal West-Duitse verslaafden in Amsterdam het grootst is en hier ligt dan ook de nadruk op. In dit artikel wordt de West-Duitse verslaafde juist wel neergezet als slachtoffer, maar niet zozeer als een van eigen handelingen, maar met name als een van het hulpbeleid in Amsterdam. Het is de aanpak die Amsterdam en haar burgemeester van Thijn voeren ten opzichte van heroïne-toeristen die in dit artikel vanuit verschillende hoeken aangevallen wordt. Over deze casus wordt onder andere gesproken met medewerkers van de hulpvereniging AMOC, welke zich richt op hulp aan West-Duitse heroïnegebruikers. De kern: hulp aan West-Duitse verslaafden moet verbeteren.²⁵

Een artikel met een soortgelijke inslag is te vinden in het Amsterdamse stadsarchief (waarvan echter helaas de bron niet duidelijk vermeld wordt (Zie bijlage 3)).²⁶ Anders in dit stuk is echter dat de levenssituatie van de West-Duitse heroïnegebruikers beschreven wordt aan de hand van het leven van een in Amsterdam wonende Duitse junk, Claus Brecker (schuilnaam). Ook anders aan dit artikel is dat niet alleen Nederlandse specialisten aan het woord worden gelaten, maar dat ook enkele Duitse hulpverleners hun kijk op de situatie weergeven, waaronder Erich Szentgrothy, werkzaam in een Drogenberatungsstelle. Hij beschrijft de relatie die Duitse verslaafden met Nederland hebben als volgt: 'Ik krijg hier mensen die zeggen er zijn voor mij nog drie mogelijkheden: therapie, overdosis of Holland.'²⁷ En, 'Naar Holland gaan is een zware beslissing. Dat komt neer op het erkennen van een bankroet: Ik kan niet meer terecht in Duitsland, ik moet ergens anders heen om aan het spul te komen en ik geef de hoop op om ooit nog clean te worden in Duitsland. Ze gaan niet naar Holland om clean te worden, maar om aan spul te komen.'²⁸ Deze ideeën worden in meerdere artikelen verwoord, zo ook in een artikel uit *Trouw* van 28 juli 1984. Hierin staat: 'Liever in vrijheid doodgaan in Amsterdam dan in de bak zitten in West-Duitsland',

²⁴ 'Drugsduitsers', *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 05-04-1984, kranten.kb.nl, 07-05-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/ddd%3A010961470%3Ampg21%3Ap004%3Aa0093>.

²⁵ '2000 Duitsers, Engelsen en Fransen: Amsterdam wil junks uit het buitenland kwijt', *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 21-09-1985, kranten.kb.nl, 22-02-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/d%3A010962119%3Ampg21%3Ap021%3Aa0373>.

²⁶ Stadsarchief Amsterdam, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafe's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

zeggen ze. Achthonderd Duitse junkts in de hoofdstad: thuis niets te verliezen, in Amsterdam niets te winnen', aldus de auteur (bijlage 4).²⁹

Uit wat volgt in het artikel over Claus Becker spreekt verder een zeer dubbele ondertoon. Er is overduidelijk sprake van medelijden ten opzichte van de West-Duitse verslaafden aan de ene kant, maar aan de andere kant wordt ook de extreme, destructieve kant van de West-Duitse gebruiker belicht via uitspraken van enkele geïnterviewde. Zo vertelt GG en GD ambulancechauffeur Henk Erkens hoe hij ooit het lijk van een dode West-Duitse verslaafden aantroef:

'Dan kom je binnen en dan hoor je de maden al onder je schoenen vandaan knakken, want dat lijk is al in ontbinding. Dat heeft daar een tijd gelegen omdat niemand wist dat daar nog iemand zat.'³⁰

En vertelt arts Jan Vink:

'Vergeleken met de Nederlandse gebruikers zijn die mensen er lichamelijk een stuk slechter aan toe. Ze voeden zich zeer slecht en het is bar wat je ziet aan magerte en bloedarmoede.'³¹

Niet alleen wordt er gewezen op de slechte lichamelijke omstandigheden en de destructieve geest van de verslaafden West-Duitsers, ook wordt hun egoïstische en vijandige houding naar hun landgenoten toe benadrukt in dit artikel. Zo wordt beschreven hoe 'nieuwe' West-Duitse drugstoeristen geld afhandig wordt gemaakt door landgenoten die bekend zijn met de stad welke beloven voor de nieuwelingen heroïne te scoren om er vervolgens met het geld vandoor te gaan. Daarnaast wordt vermeld hoe West-Duitse junkts specifiek auto's van West-Duitse toeristen openbreken en leeghalen. Dit laatstgenoemde kan menig Amsterdammer wel behagen, aldus de schrijvers van het artikel, wat een negatief beeld tegenover West-Duitsers zou kunnen bevestigen.³²

De vraag blijft echter of Amsterdammers daadwerkelijk een dergelijke hekel hadden aan specifiek de West-Duitse verslaafden. Het lijkt er via media-analyse namelijk eerder op dat elke

²⁹ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Trouw*, 28 juli 1984.

³⁰ Stadsarchief Amsterdam, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafe's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

³¹ Ibidem.

³² Stadsarchief Amsterdam 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2052 30: Stadsarchief, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafe's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

'junk' veracht werd door de inwoners. Men klaagt in berichten en reportages vaak over de verslaafden in het algemeen, zonder nationaliteit te noemen (waarbij uitspraken worden gedaan als 'tegen de muur en de mitrailleur erop' of 'kinderen in Nieuwmarktbuurt zeggen eerder junk dan mama')³³ en het is dan ook zeer lastig te achterhalen of men echt een dergelijke uitgesproken hekel had aan de West-Duitse gebruiker. Uit de kritiek die men uit ten opzichte van de heroïneverslaafden (niet specifiek West-Duitsers) spreekt, nogmaals, wel vaak angst en afkeer. Inwoners van Amsterdam die niet meer de straat op durven voordat ze eerst goed links en rechts hebben gekeken, die dagelijks te maken hebben met vechtpartijen voor hun deur, waarvan de kinderen gebruikten naalden vinden in hun speeltuin, waarvan de auto al zes keer compleet uit elkaar gehaald is en die overvallen worden na een gezellig avondje in de kroeg. Ze zien hun buurt langzaam overgenomen worden door de gebruikers uit zowel eigen land als het buitenland. Zo beschrijft een man die geïnterviewd wordt in zijn stamcafé in een uitzending van 'Hier en Nu' uit 1983 hoe elk weekend busjes vanuit Duitsland, België en Frankrijk met tien/twaalf man erin naar de stad kwamen om voor een paar dagen te gebruiken. Zij zorgen vervolgens voor zeer veel overlast.³⁴

Echter, na het geven van dergelijke kritiek gaat men in bijna elk mediabericht verder op een toon van medelijden. De man die de situatie beschreef met de busjes bijvoorbeeld, geeft later in het interview ook toe dat de verslaafden 'ziek' zijn en dat zij niet als hoofdschuldigen voor het probleem aangewezen kunnen, en mogen, worden. Uiteindelijk houdt deze toon in veruit de meeste artikelen en reportages stand en wordt er over het algemeen niet zeer veel kritiek op de (West-Duitse) verslaafden gevoerd. Wanneer men specifiek spreekt of schrijft over West-Duitse gebruikers wordt dan ook vaak de nadruk gelegd op de problemen die zij zouden hebben in het thuisland (zoals in voorgaande besproken artikelen). Het is volgens vele journalisten dan ook niet verwonderlijk dat de West-Duitse heroïnegebruiker zijn/haar toevlucht zoekt in Amsterdam. Het lijkt bijna wel of de meeste media zelf trots zijn op het beleid dat in de hoofdstad gevoerd wordt. Iemand moet toch die arme West-Duitsers helpen?

Echter, naast het vaak benadrukken van het niet zo rooskleurige leven voor gebruikers in eigen land wordt er ook veel geschreven over het minder aantrekkelijk maken van Amsterdam voor West-Duitse heroïnegebruikers. Vaak blijkt het beeld dat onze verslaafden oosterburen hebben van de stad namelijk te rooskleurig, aldus verschillende artikelen. Veelvoudig wordt er dan ook gewezen op het feit dat Amsterdam af moet van haar imago als 'mekka voor heroïne-gebruikers.' Soms wordt de oorzaak daarvan bij Amsterdam zelf gelegd, zoals in het artikel 'Buurmans gek' gepubliceerd in

³³ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2089 33: Drugsproblemen op de Zeedijk; Messenverbod om oude binnenstad (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985 – 1989.

³⁴ Instituut voor Beeld en Geluid, 'Hier en Nu', NCRV 28-11-1983.

De Telegraaf op 17 november 1984. De verslaggever van dit artikel verbaast zich over het feit dat de PVDA verslaafden die terug naar huis willen een reisvergoeding wil geven om dit te verwezenlijken. Volgens de schrijver heeft het tolerante beleid van dezelfde politici er juist voor gezorgd dat de stad bedolven werd onder de buitenlandse heroïne-toeristen en zal door deze nieuwe maatregelen haar populariteit alleen maar toenemen. Dit aangezien men nu zelfs gemakkelijk weer terug kan reizen naar eigen land. 'Al te goed is in dit geval letterlijk buurmans gek', aldus de conclusie van het artikel.³⁵ Daarnaast beschrijven sommige artikelen de angst die men heeft dat de Duitse verslaafde te makkelijk methadon tot zijn/haar beschikking kan krijgen, wat namelijk ook zou bijdragen aan de aantrekkingskracht van de stad. De vraag die gesteld wordt is dan vaak: kan de buitenlandse gebruiker in ons land niet veels te gemakkelijk aan methadon komen (Zie bijlage 5)?

Niet iedereen legt echter de oorzaak van de problemen bij de stad zelf. Ook werd Amsterdam in West-Duitsland via mond-tot-mondreclame reclame en de Duitse media te lang en te vaak afgeschilderd als een idyllische plek, tenminste dat beweert Korf in de een artikel uit *De Volkskrant* uit 1981. Zo meldt de geïnterviewde Korf in dit artikel dat er ooit in een West-Duits blad een stuk was geplaatst waarin Amsterdam werd omschreven als een plek waar de heroïne gratis werd weggeven en volgens Korf dachten ook vele West-Duitsers jarenlang dat men gratis kon slapen in het Vondelpark. Alhoewel slapen in het Vondelpark inderdaad voor een aantal jaar mogelijk was en er discussies waren over het gratis weggeven heroïne, speelden de twee kwesties zich beide in een andere tijdsperiode af, respectievelijk de jaren '70 en de jaren '80. Daarnaast was slapen in het Vondelpark slechts vier jaar mogelijk en is het uitdelen van gratis heroïne nooit van de grond gekomen.³⁶

Alhoewel Amsterdam niet zozeer altijd verheerlijkt werd in West-Duitsland (zoals in bovengenoemd artikel), werd er ook niet zeer veel gedaan om dit imago te ontcrachten, blijkt uit een artikel uit *De Telegraaf*. Zo wezen de hulpinstanties in Duitsland de verslaafden simpelweg niet op de gevaren van gebruik in de stad, of op het feit dat altijd medische hulp ingeschakeld kon worden zonder angstig te hoeven te zijn voor ingrijpen van de politie. Als reden werd hiervoor gegeven dat het een belediging voor Nederland zou zijn, aldus Walter Islebe, de consul van West-Duitsland in Amsterdam. Maar men mag aannemen dat ook een afkeer van het Nederlandse beleid

³⁵ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *De Telegraaf*, 17 nov. 1984.

³⁶ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2020 16: Drugsbestrijding III; Dierenbescherming ; Vereniging Vreemdelingenverkeer; Toerisme I (Cat. Nr. 951 t/m 961 1975-1979), *De Waarheid*, 9 januari 1975; Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Trouw*, 28 juli, 1984.

een rol speelde bij deze afwijzende houding. 'Velen in West-Duitsland spugen op Amsterdam'³⁷, aldus Korf in een artikel uit *Trouw*. Het idee is daar dan dat als men in Amsterdam niet zo tolerant was ten opzichte van de verslaafden, waarmee men zeer waarschijnlijk doelt op het feit dat het Amsterdamse beleid de verslaafden niet als criminelen behandelt, dat dan West-Duitsland zelf ook geen drugsprobleem gehad zou hebben.³⁸

Een nogal wazige verbeelding van de situatie uiteraard, maar een dergelijke dubbele toon over de West-Duitse verslaafden zien we ook terug in andere media. Bijvoorbeeld in een aflevering van Veronica's 'Nieuwslijn' uit 1988 waarin een samenvatting wordt gegeven van een Duitse reportage over West-Duitse verslaafden in Amsterdam. De nadruk ligt in deze uitzending op twee dingen. Ten eerste de verbeelding van Amsterdam als centrum van drugs en criminaliteit en ten tweede het nieuwe beleid dat de stad sinds 1985 voert ten opzichte van drugstoeristen en dan met name West-Duitsers. De Duitse reportage beschrijft de situatie van de West-Duitse verslaafden in Amsterdam namelijk als zorgwekkend aangezien deze nu harder aangepakt worden met als doel hen terug te sturen naar eigen land. Zo meldt de verslaggever ons dat de 2000 buitenlandse verslaafden, waaronder 1000 Duitse, geen geneeskundige en sociale hulp meer krijgen sinds invoering van dit zogenoemde ontmoedigingsbeleid. Volgens hem wacht die 'junkies' nu nog slechts verpaupering en men maakt zich dan ook ernstig zorgen om hun lot. Maar de vraag is waar het hier nou eigenlijk precies om gaat. De Duitse media zou het de stad namelijk niet kwalijk kunnen nemen dat ze van de grote hoeveelheid verslaafden af wil, maar klaarblijkelijk ligt er een andere oorzaak ten grondslag aan de kritiek van de Duitse programmamakers. Tenminste, die conclusie trekt de presentator van 'Nieuwslijn' zelf aan het einde van het item. Volgens hem zouden de Duitsers vooral bang zijn voor terugkeer van de verslaafden naar eigen land aangezien in Duitsland een goed opvangprogramma praktisch ontbreekt. Hiermee benadrukt hij het feit dat het afschuiven van Duitse verslaafden op Amsterdam misschien altijd wel een fijne en handige oplossing van het probleem was voor de Duitsers.³⁹

Alhoewel dit misschien een radicale conclusie lijkt is het een die door meerdere in de Nederlandse media gedeeld en bevestigd wordt. In ieder geval het feit dat Duitsland lange tijd faalde in de opvang en hulpverlening van heroïneverslaafden; zo als ook omschreven in het boek

³⁷ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Trouw*, 28 juli 1984.

³⁸ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Trouw*, 28 juli 1984; Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *De Telegraaf*, 19 april 1984.

³⁹ Instituut voor Beeld en Geluid, 'Nieuwslijn', Veronica, 21-12-1988.

van Schmid. Zo wordt in het eerdergenoemde artikel over Claus Becker Charlotte Bolten aan het woord gelaten, een medewerkster van de Keulse Drogenberatungsstelle. Zij benadrukt dat de drugshulpverlening in Duitsland ronduit slecht geregeld is:

'Vroeg of laat draait elke Duitse verslaafde de gevangenis in. En doorgaans pas op dat moment kan er echte hulp geboden worden: "Dat is ons artikel 35," zegt Charlotte Bolten, "therapie in plaats van straf. Wij zeggen: therapie als straf. Die mensen kunnen dan in *Langzeittherapie*, dat duurt dan van zes maanden tot anderhalf jaar. Daar wordt psychotherapeutisch gewerkt (...) Maar in die inrichting klaagt men dat er zoveel ongemotiveerde cliënten zijn omdat 70 procent via de gevangnissen binnenkomt. Die willen helemaal geen therapie, die willen de bak uit."⁴⁰

We zien deze kritiek op het Duitse beleid ook terug in het jaarverslag van de stichting AMOC. Hierin wordt vooral kritisch gekeken naar het Nederlandse ontmoedigingsbeleid welke West-Duitse verslaafden naar hun land van herkomst terug zou moeten sturen. Deze is volgens AMOC namelijk zeer slecht geregeld wat deels komt door het in Duitsland gevoerde beleid:

'Het uit medische grond louter over de grens brengen is alleen zinvol als in de BDR goede vervolghulp vooraf geregeld is.⁴¹ Deze vervolghulp was dus duidelijk nog niet aanwezig.

Enkelen in de media gaan zelfs zo ver door de situatie in Duitsland als hoofdoorzaak te noemen voor het feit dat een groot deel van de West-Duitse gebruikers overlijden aan een overdosis in Amsterdam. Dit aangezien de West-Duitsers zo bang zijn uitgewezen te worden, mochten ze gepakt worden met heroïne, dat vele hun vrienden liever alleen achterlaten dan dat zij hulp inschakelen. Mochten ze namelijk teruggestuurd worden naar Duitsland dan zou hen in eigen land een zware straf wachten. Zo stelt tenminste GG en GD arts van Brussel in een artikel uit *De Volkskrant* gedateerd 17 januari 1986. Dit lijkt toch duidelijk een aanval op het West-Duitse beleid aangezien hier gesteld wordt dat deze mensen ook daadwerkelijk makkelijk te redden waren geweest, door Amsterdamse artsen, ware het niet dat ze door het beleid in eigen land zo angstig geworden waren.⁴²

Waar in sommige artikelen de schuld van de ontsporing gelegd wordt bij de West-Duitse gebruikers zelf en soms bij het beleid dat Amsterdam voert, wordt toch voor het overgrote gedeelte

⁴⁰ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2052 30: Stadsarchief, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafe's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

⁴¹ Internationaal Instituut voor Sociale geschiedenis, Archief AMOC, AMOC jaarverslag 1987, p 31.

⁴² Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2085 29: Drugs- en drugsverslaafden (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985 -1989, *De Volkskrant*, 17 januari 1986.

de Duitse hulpverlening bekritiseerd. Want als zij niet voor hun verslaafden kunnen zorgen, moet Amsterdam het maar doen.

3. De West-Duitse verslaafden aan het woord in de Nederlandse media

Het waren uiteindelijk niet alleen de Nederlanders die iets van de West-Duitse verslaafden vonden, de Duitse heroïnegebruikers kregen op hun beurt ook een bepaalde indruk van het leven in Amsterdam. Hun mening zal in deze paragraaf weergegeven worden. Dit via de analyse van de berichten uit de Nederlandse media waarin verslaafden, afkomstig uit Duitsland, aan het woord gelaten worden. Ook zullen hun ideeën weergegeven worden via de studies van Dirk Korf. Studies waarin gekeken werd naar het leven van verschillende harddruggebruikers, afkomstig uit het buitenland, die voor korte of langere tijd verbleven in Amsterdam.

Dirk Korf zelf was acht jaar lang werkzaam als hulpverlener bij AMOC, maar maakte in 1986 de overstap naar een baan als wetenschappelijk onderzoeker. Over, onder andere, deze overstap vertelt hij in het tv-programma 'Een wereld van verschil' van de VARA uit 1986. Hij geeft hierin ook antwoord op de vraag waarom hij dit onderzoek voltooide. Zo deelt hij de verslaggever mee dat het leven en werken met heroïneverslaafden na 8 jaar te zwaar werd en hij de stekker eruit moest trekken. Na al die jaren zich verdiept te hebben in de wereld van de harddruggebruiker, de ellende die daarbij kwam kijken en het letterlijk kapot zien gaan van mensen met wie hij in de loop der jaren persoonlijke banden had verkregen, was hij klaar met een leven als hulpverlener. Toen de gemeente Amsterdam hem dan ook benaderde met de vraag of hij voor hen een dergelijk onderzoek wilde uitvoeren, waarbij men conclusies kon trekken over het door de stad gevoerde beleid ten opzichte van heroïnegebruikers, greep Korf deze kans meteen aan.⁴³ Er zouden twee studies van zijn hand verschijnen, *Heroïnegebruik I* uit 1986, gevolgd door *Heroïnegebruik II* een jaar later. In beiden worden ook West-Duitse drugsgebruikers ondervraagd.

Deze studies zullen dadelijk uitgebreider besproken worden. Ten eerste zal echter beschreven worden op welke manier West-Duitse heroïnegebruikers binnen de Nederlandse media aan het woord werden gelaten. Is de hoeveelheid artikelen en beelden waarin de Duitse verslaafden aan het woord komen eindeloos? Bij lange na niet; maar wanneer de verslaafden wel aan het woord gelaten worden zegt dat vaak al veel over de algehele toon van het artikel. Het geeft namelijk aan dat de verslaggevende het nodig vond om ook de Duitse gebruikers een stem te geven en hij/zij laat daarmee niet slechts de politici, hulpverleners of de politie een oordeel vormen. Of de verslaafden

⁴³ Instituut voor Beeld en Geluid, 'Een wereld van verschil', VARA, 28-11-1986.

dan ook daadwerkelijk goed geciteerd zijn is een vraag die helaas niet beantwoord kan worden. Men zal er slechts vanuit moeten gaan hen de woorden niet in de mond gelegd zijn en dat hun echte mening getoond wordt. Dit vraagstuk, de betrouwbaarheid en toon van de interviews, verteld ons echter ook iets over de manier waarop de Nederlandse media met het onderwerp omging. Men kon woorden zo formuleren dat er bijvoorbeeld voornamelijk medelijden moest spreken uit de artikelen, of, een andere mogelijkheid, juist de onwetende en harde geest van de verslaafden. Of was het wel de bedoeling om een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld van de situatie te schetsen? Deze vragen zullen uiteraard ook meegenomen bij de analyse van de woorden van de West-Duitse verslaafden in de Nederlandse media.

Zeer waarschijnlijk was een van de eerste geïnterviewde West-Duitse verslaafden de 21-jarige Judith in een artikel in *Het Parool* uit 1975. Judith, afkomstig uit München, begon met heroïne louter en alleen uit nieuwsgierigheid, aldus de verslaggever. Na het verlaten van haar thuisstad woonde ze eerst een tijdje in Amsterdam, maar na enige tijd besloot ze om weer terug te keren naar Duitsland. Afkicken daar was echter een hel voor haar, want de verpleegsters gebruikten nog meer dan de patiënten, aldus Judith. Vervolgens trok ze toch weer naar Nederland, maar ditmaal Venlo. Ten tijde van het interview is ze aan het afkicken via een methadonkuur en waarschijnlijk gaat dat haar redelijk goed af, want er wordt benadrukt dat ze er goed uitziet. Judith zelf vertelt dat ze er echter nooit echt uitgezien heeft als een junkie. Nu werkt ze in een bar en heeft ze zich omringd met nieuwe vrienden die haar helpen van de heroïne af te blijven. Ze wil hoe dan ook in Nederland blijven: 'Ik haat Duitsland. En dat meen ik diep uit mijn hart'. Judith's woorden zijn aan de ene kant duidelijk, maar aan de andere kant is de toon waarop ze praat zeer luchtig. Ze wordt verder dan ook niet beschreven of neergezet als een slachtoffer of een ziek persoon. Want, Judith heeft misschien wel enkele problemen gehad in haar leven zoals gescheiden ouders en adoptie, maar echt heel zwaar had dit meisje het verder niet. Zelfs het afkicken lijkt haar gemakkelijk af te gaan. Haar verhaal lijkt dan ook eerder te fungeren als een aanval op het Duitse beleid, het slechte hulpsysteem, dan dat de ernst van heroïnegebruik hier serieus genomen wordt.⁴⁴

Het laatstgenoemde is echter niet in alle artikelen het geval. Een voorbeeld hiervan is het in de vorige paragraaf reeds geanalyseerde artikel over, onder andere, Claus Becker (schuilnaam), waarin deze verslaafde zelf ook aan het woord komt. Hij is in Amsterdam terecht gekomen via eerder gemaakte drugsreizen om voor hemzelf, en vrienden, goedkope heroïne te kopen. Zijn verhaal is zwaarmoedig, zijn quotes deprimerend: 'Maar ik wil toch afkicken, want ik houd het niet meer uit, maar zonder drugs houd ik het helemaal niet uit. Ik weet niet hoe het verder met mij moet,

⁴⁴ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2018 14: Drankbestrijding; Drugsbestrijding 1 (Cat. Nr. 951 t/m 955) 1975-1979 *Het Parool*, 16 juli 1977.

want je wordt toch steeds ouder en dan denk je wat heeft het allemaal nog voor zin.⁴⁵ En, 'ik gebruik geen heroïne om high te worden, ik gebruik het om normaal en rustig te zijn.'⁴⁶ Zijn levensomstandigheden worden verder echter niet als zeer erbarmelijk vermeld. Hij zou nog aan persoonlijke hygiëne doen en zijn dieet van patat en vla af en toe zelfs aanvullen met fruit. Toch merken we dat Claus nog slechts een schim is van een mens, compleet emotioneel, wat ook benadrukt wordt. Hij doet zijn verhaal, maar heeft volgens de verslaggevers totaal geen humor meer of menselijke gevoelens en kan slechts aan het eind van het interview vragen om geld. Geld voor drugs uiteraard.⁴⁷

Er is ook een artikel waarin juist de sterkere kant van de Duitse junk weergegeven wordt, de strijdbare kant. Dit in een kort artikel uit *Het Parool* uit 1986. Dit bericht meldt ons de oprichting van de zogenoemde Junkiebond, in het leven geroepen door Duitse drugsverslaafden woonachtig in Amsterdam. Zij maken zich sterk voor de verstrekking van methadon voor Duitse harddruggebruikers. Een woordvoerder van de bond: 'Ze leiden nu vaak een rustig bestaan hier, omdat ze methadon krijgen. Als dat stopt moeten ze weer aan de heroïne en misdrijven gaan plegen om aan geld te komen.'⁴⁸ Dit klinkt niet geheel positief. De nadruk op het feit dat ze weer misdrijven zouden moeten gaan plegen geeft aan dat er mogelijk daadwerkelijk sprake is van een hoog misdaadcijfer onder West-Duitse verslaafden. Dit is niet geheel onverwachts, gebruikers moeten ergens hun geld vandaan halen, maar het is wel opmerkelijk dat verslaafden zichzelf neerzetten als 'mogelijke' misdadigers.⁴⁹

De leden van deze junkiebond worden ook in andere artikelen nog aan het woord gelaten, bijvoorbeeld in een artikel in het *NRC Handelsblad*. Hierin gaan zij in op het feit dat er steeds minder West-Duitse verslaafden naar de stad komen. Een lid van de bond doet hier over uitspraken en geeft antwoord op de vraag waarom dat het geval is. Hij wijt dit aan het teruglopen van de zuiverheid van heroïne in de stad: 'Nu wordt ook in Amsterdam, net als in Duitsland, de heroïne versneden met allerlei troep. Vorige week zaten er allemaal oranje stukjes in het poeder. Als je dat spoot, werd je doodziek. Op een andere manier een regelrecht gevaar voor de volksgezondheid.'⁵⁰ Hier wordt dus de 'expertise' van de verslaafden geraadpleegd. De bond komt in dit artikel niet

⁴⁵ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2052 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscave's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscave's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

⁴⁸ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2086 30: Drugs en Drugsverslaafden (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *Het Parool*, 12 februari 1985.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2089 33: Drugsprobleem op de Zeedijk; Messenverbod om oude binnenstad (Cat.Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *NRC Handelsblad*.

slechts ter sprake vanwege oprichting, maar ook wordt hen gevraagd te vertellen hoe ze over de algehele situatie denken en wat hun ervaringen zijn op dit gebied. Dit is een andere invalshoek dan in voorgaande jaren waarin er niet eens sprake was van het geven van een stem aan de verslaafden zelf.

Zoals beschreven in het hiervoor besproken artikel is het inderdaad duidelijk dat er op een gegeven moment een ommekeer kwam in de komst van West-Duitse gebruikers naar Amsterdam. Hun aantal daalden, zo ook het aantal West-Duitse heroïnedoden. Dit zien we ook terug in de archieven van de GG en GD over het aantal heroïnedoden door overdosissen onder West-Duitsers. Alhoewel de daling niet zeer groot is, is er wel degelijk sprake van een vermindering. Zo zien we dat in 1984 nog 48,5% van de overledene West-Duitsers was, waar in 1986 dat 40,3% was.⁵¹ Ook in een artikel uit 1985 uit het dagblad *Het Vrije Volk*, wordt dit fenomeen onder de loep gelegd en ook hierin komen West-Duitse verslaafden aan het woord. Een quote van een van hen wordt zelfs in de inleiding gebruikt: 'Amsterdam is allang geen el dorado meer.'⁵² Het gaat hier echter niet zozeer over slechts de kwaliteit van heroïne, maar ook de sfeer in de stad zelf wordt door de West-Duitse heroïnegebruikers bekritiseerd. Zo vertelt de verslaafde Johannes: 'Er wordt hier nu met twee maten gemeten. Als Nederlander gaat het je in Amsterdam nu iets beter, maar als Duitser word je als stront behandeld.'⁵³ Ook de 30-jarige Jurgen, al 13 jaar verslaafd, heeft kritiek op het nieuwe beleid en de manier waarop de West-Duitse verslaafden behandeld worden: 'Methadon van de huisarts is er niet meer. Junks worden doorgestuurd naar de GG en GD, die ze met een beetje methadon op de trein zet.'⁵⁴ Door de verslaggever wordt eigenlijk een zeer genuanceerd beeld gegeven van de situatie. Zowel voorstanders van het ontmoedigingsbeleid, ingevoerd door de gemeente van Amsterdam in de jaren '80, als tegenstanders worden over de kwestie aan het woord gelaten. Zelfs dus de West-Duitse verslaafden.

Niet alleen in krantenartikelen worden verslaafden aan het woord gelaten, ook andere media, als tv-programma's, blijken regelmatig geïnteresseerd te zijn in de mening en de levens van enkele West-Duitse heroïnegebruikers. Zo worden in het EO-programma 'Gepakt door het gebeuren' uit 1985 twee Duitse verslaafden, een jongen en een meisje, geïnterviewd over hun situatie in Amsterdam. We zien beelden van hen hangend in een portiek, lachend, elkaar plagend en hand in hand lopend op het Damrak. Ondertussen horen we via een voice-over een deel van hun verhaal. De

⁵¹ Stadsarchief Amsterdam, 30140 Geneeskundige en gezondheidsdienst, Rapport 963 'De GG en GD en het drugprobleem in cijfers. Deel 2' 1987 I stuk.

⁵² '2000 Duitsers, Engelsen en Fransen: Amsterdam wil junks uit het buitenland kwijt', *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 21-09-1985, kranten.kb.nl, 22-02-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/d%3A010962119%3Ampg21%3Ap021%3Aa0373>.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

jongen vertelt dat hij naar Amsterdam wilden komen om een nieuw leven te beginnen. Hij wilde hoe dan ook weg uit Duitsland waar hij te veel problemen had met de politie en justitie en in Amsterdam had hij verwacht een woning te vinden. Duidelijk is echter dat hij dit niet gevonden heeft aangezien we zien dat ze slapen op een vlonder gelegen vlakbij Centraal Station samen met andere daklozen. Toch is zijn vriendin, naar het schijnt, redelijk tevreden over hun situatie in de stad. Ze benadrukt dat ze hier veel minder problemen hebben met politie. Echter, waar ze van de politie af zijn vormen andere een nieuw probleem. Zo vertelt ze dat de kleine criminaliteit in Amsterdam veel meer aanwezig is. De twee moeten altijd goed op hun spullen letten. Dit zegt misschien ook iets over hun positie als buitenlandse verslaafden welke zwakker zou kunnen zijn, waardoor ze eerder slachtoffer werden van dergelijke criminele praktijken.⁵⁵

De manier waarop de twee over het algemeen neergezet worden in de reportage is opmerkelijk. Nadat in een zeer kort gedeelte ingegaan wordt op hun verleden en vervolgens hun huidige leven in Amsterdam, gaat het grootste gedeelte van het item namelijk over het 'punk' zijn. Het meisje legt uit dat ze het fijn vind om punk te zijn omdat ze zich daardoor kan onderscheiden van andere mensen. Ze houdt nou eenmaal van provoceren en kan zichzelf op deze manier uiten. Zeker twee derde van hun item gaat over dit aspect. De vraag is waarom er zo diep ingegaan wordt op hun 'uiterlijk'; waarom de twee op deze manier geportretteerd worden. Misschien willen ze niet teveel over hun verslaving praten, maar het lijkt er eerder op dat de makers van de reportage hun specifiek naar hun 'punk-zijn' gevraagd hebben. Hier wordt hoe dan ook geen duidelijk beeld gegeven van het leven van West-Duitse verslaafden in Amsterdam, echter, er kan niet met zekerheid vast gesteld worden of hun problemen ook echt ernstige zijn.⁵⁶

Een andere mogelijkheid om de Duitse verslaafden aan het woord te laten is via het analyseren van recensies van het boek *Christiane F.*, misschien wel de meest bekende Duitse heroïneverslaafde. Het nu zeer bekende verhaal van Christiane, wiens leven jarenlang in het teken stond van heroïne en prostitutie, werd in eerste instantie als artikelreeks gepubliceerd in de Duitse krant *De Stern*, maar vanwege de populariteit van deze reeks werd in 1979 besloten het verhaal in boekvorm uit te geven, getiteld *Christiane F. – Wir kinder vom Bahnhof zoo*.⁵⁷ Ook in Nederland was dit boek een zeer groot succes waardoor media-aandacht niet uit kon blijven. In vele kranten zijn dan ook recensies van het boek te vinden, naast artikelen die dieper in gaan op het verhaal van Christiane. Alhoewel er hier natuurlijk geen sprake is van directe inspraak van Christiane zelf zijn het wel haar woorden die geanalyseerd en bekritiseerd worden. Vandaar dat haar boek en de reactie

⁵⁵ Instituut voor Beeld en Geluid, 'Gepakt door het gebeuren', EO, 30-07-1985.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Peter, Blom, 'Duits junkie-verslag werd bestseller', *Nieuwsblad van het Noorden*, 11-04-1981, kranten.kb.nl, 08-05-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/ddd%3A011008262%3Ampg21%3Ap039%3Aa0520>.

van de Nederlandse media hierop ook in deze paragraaf aan bod komen.

Het mooie van de recensies van dit boek is dat iedere recensent weer een ander aspect uit het boek naar voren brengt. Volgens een artikel uit het *Nieuwsblad van het Noorden*, gedateerd 1981, geeft het realistische beeld dat geschetst wordt vooral antwoord op de vraag 'waarom?'. Zo haalt de recensent, Peter Blom, uit het boek dat het leven van Christiane omgeven wordt door hopeloze uitzichten en dat zij vooral probeert te ontkomen aan het burgerleventje. Eenmaal opgeslokt door de wereld van heroïne is dat doodnormale burgerleven juist waar zij het meest naar verlangt. Blom, noemt het boek dan ook 'voorlichting in de meest efficiënte vorm'.⁵⁸ Een andere recensent, Inge van den Blink, buigt zich in haar artikel in het *Nieuwsblad van het Noorden*, niet zozeer over het boek van Christiane alleen, maar bespreekt ook soortgelijke boeken, oftewel boeken over kinderen die verslaafd zijn aan, veelal, heroïne. Zo komen ook de bekenden boeken van Yvonne Keuls, *Het verrotte leven van Floortje Bloem* en *De moeder van David S.* aan bod. Het artikel heeft dan ook de pakkende titel: 'Boeken over verslaafde kinderen: vaak zwelgen in andermans ellende'. Over *Christiane F.* zegt de schrijfster dat een groot gedeelte van de aantrekkingskracht van het boek ligt in de goede afloop ervan (alhoewel dat natuurlijk te betwijfelen valt aangezien Christiane nog steeds problemen met drugs schijnt te hebben). Daarnaast geeft ze aan dit boek een van de beste te vinden als het gaat om boeken over en van verslaafden kinderen. 'Het geeft jonge mensen zowel de mogelijkheden zicht te identificeren met de hoofdpersoon als inzicht in de uitzichtloze ellende die een heroïneverslaving met zich meebrengt'.⁵⁹ Ook zij ziet het boek dus kennelijk als goede vorm van voorlichting.

Weer een andere recensent die zich buigt over het boek doet dit met name in vergelijking met de verfilming van het verhaal. Deze film kwam uit in 1981 en was, net als het boek, een groot succes. Met name in Duitsland, maar ook zeker in ons Nederland. Het artikel zelf is meer een algemeen anekdote over wat men van de zomer, in het mooie weer op de camping, het beste kan lezen en zo komt ook het boek van Christiane aan bod. De kop van het stukje, luidt 'De junkie Christiane.' Je zou kunnen zeggen een beetje denigrerend zin en zo begint het stukje zelf ook. Zo vraagt de schrijver vraagt zich in eerste instantie af waarom iemand überhaupt dit boek zou gaan lezen. Hij zou het zelf nooit gekocht hebben vanwege de afstotelijkheid van het onderwerp: 'Ja natuurlijk, dat spuiten, die heroïnehoertjes en verslaafden-criminaliteit, het IS realiteit en je dankt

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Inge van den Blink, 'Boeken over verslaafde kinderen: vaak zwelgen in andermans ellende', *Nieuwsblad van het Noorden*, 09-04-1983, archieffleuwardercourant.nl, 08-05-2013, <http://www.archieffleuwardercourant.nl/vw/article.do?id=NVHN-19830409-AE0009001&vw=org&lm=boek%2Cchristian%2Cf%2C0>.

dagelijks de hemel als het zich niet in je onmiddellijke omgeving voordoet.⁶⁰ Deze woorden neigen zelfs naar overdrevenheid. Waarschijnlijk dit echter met de instantie de film compleet af te kunnen kraken, maar het boek juist te loven. Zo schrijft de recensent, die het boek overigens verkreeg na de première van de film, dat het boek niet alleen boeiend was maar ook veel interessanter en diepgaander dan de film. Dit aangezien in het verhaal ook andere verschijnen, als de ouders, politieagenten en de afkickklinieken. Oftewel, het boek richt zicht op veel meer aspecten dan de film doet, aldus deze recensent. Wat voor indruk het verhaal op de lezer achter laat komt echter niet uit het artikel naar voren. Waarschijnlijk is 'interessant' het beste woord dat deze recensent kon vinden.⁶¹

Enthousiasme over het boek blijft uiteindelijk toch de boventoon voeren in de verschillende recensies. Zo ook in een artikel uit de *Leeuwarder Courant* getiteld 'Het verhaal van Christiane.' De recensent, Harm Harkema, is lovend, meer dan lovend, over het boek. Het verhaal is, volgens hem, intrigerend van begin tot eind. Het boek is dan ook een must voor iedereen die op wat voor manier dan ook met een verslaafde van doen heeft, maar met name voor Jan, Piet, Carolien die elk moment van hun leven met heroïne in aanmerking zouden kunnen komen en denken dat het allemaal wel mee valt. Juist door de heldere en eerlijke beschrijvingen van gebeurtenissen, gevoelens en gedachten, zo schrijft de recensent, is dit boek volgens hem de perfecte voorlichting.⁶² Dat in het boek zo duidelijk de ideeën van Christiane naar voren komen wordt ook bevestigd door een recensent van het *Nieuwsblad van het Noorden*, welke, net als bovenstaande recensent, de film compleet afkraakt, maar het boek juist prijst. 'In het boek beredeneert Christiane de oorzaken van haar zucht naar verdovende middelen (ze begint overigens heel onschuldig met bier, wijn en hasj) en in haar relaas komt telkens de behoefte aan liefde, geluk en een zinvol leven naar voren.'⁶³ Oftewel, het zijn volgens deze twee recensenten de woorden van Christiane die indruk maken.

Naast de bovenstaande analyses worden Duitse verslaafden verder niet zeer veel aan het woord gelaten in de media. Voor het overgrote gedeelte wordt er voor hen gepraat in tegenstelling tot met hen. Iemand die echter wel veel met Duitse verslaafden gesproken heeft is Dirk Korf. Dit door zijn werk als hulpverlener maar met name ook voor zijn werk als onderzoeker. Zo zien we hem in het programma 'Een wereld van verschil' kort een Duitse gebruiker interviewen met vragen als

⁶⁰ Henk ten Berge, 'Oh moeder wat was het heet van Woody Allen tot Jan Pannekeet', *De Telegraaf*, 22-08-1981, kranten.kb.nl, 08-05-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/ddd%3A011205321%3Ampg21%3Ap025%3Aa0652>.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Harm Harkema, 'Het verhaal van Chritstiane', *Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland*, 10-01-1981, kranten.kb.nl, 08-05-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/ddd%3A010621603%3Ampg21%3Ap045%3Aa0432>.

⁶³ Froukje Hoekstra, 'Christaine F: Gedramatiseerd verslag van jonge verslaafde toont alleen verval', *Nieuwsblad van het Noorden*, 07-08-1981, kranten.kb.nl, 08-05-2013, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/ddd%3A011008355%3Ampg21%3Ap018%3Aa0304>.

'wanneer heb je voor het laatst methadon gebruikt?' en 'wanneer heb je voor het laatst heroïne gebruikt?,' vragen die hij verwerkt in zijn onderzoek naar harddruggebruikers in Amsterdam.⁶⁴ Deze bestaan voor het grootste gedeelte uit tabellen en statische gegevens. Voor sommige gedeeltes van het onderzoek zijn er echter, naast slechts cijfers, ook citaten weergegeven van gebruikers zelf, welke een persoonlijker beeld weergeven. Natuurlijk moeten deze uitspraken gezien worden als onderdeel van een groter onderzoek, maar in tegenstelling tot mediaberichten zullen deze niet gericht zijn op het op een bepaalde manier neerzetten van de verslaafden. De antwoorden hoeven niet bepaalde stereotyperingen aan te geven, zijn subjectief en worden op een objectieve manier gebruikt.

Zeer veel verscheidenheid zit er echter niet in de verhalen van de Duitse verslaafden. De quotes gaan voornamelijk over de push-en pullfactoren van Amsterdam. Slechts deze zijn uitgeschreven, zeer waarschijnlijk aangezien de gemeente wilde weten of het 'ontmoedigingsbeleid' gericht tegen buitenlandse verslaafden haar doel bereikte. Zo wordt bij het hoofdstuk pushfactoren een 15-jarige Duitse jongen aan het woord gelaten over de problemen die hij had in zijn eigen land met justitie. Hij vertelt: 'En als je een keer voor de politie in Duitsland werkt, dan moet je voor ze blijven werken. Desnoods maken ze je weer verslaafd. Een vriend van mij is van het balkon gesprongen. Wilde niet meer gebruiken, maar steeds weer kwam de politie langs en dan moest hij de scene op om wat van junkies te weten te komen.'⁶⁵ Ook wordt aan de verslaafden de vraag voorgelegd waarom niet naar Kopenhagen of een andere stad? Een West-Duitse gebruiker van 30 jaar antwoordde hier als volgt op: 'Dat weet ik niet. Ik wist van Amsterdam niet veel af. Een Rotterdammer had me gezegd dat het de beste plek was. Daar ben je als een speld in een hooiberg, zei hij. (...) In '76 was ik voor het eerst in Amsterdam geweest, was clean, voelde me sterk, maar toch heb ik gebruikt. Het was de eerste keer in mijn leven dat ik vrijwillig kon beslissen om wel of niet te gebruiken.'⁶⁶

In beide onderzoeken wordt ook een onderdeel gewijd aan deze specifieke aantrekkingskracht van de stad. In dit gedeelte gaat Korf in op de vraag waarom juist Amsterdam zo populair was onder West-Duitse verslaafden. Hij beantwoordt deze door vier pull-factoren van Amsterdam te noemen; redenen waarom harddruggebruiker zich aangetrokken voelde tot de stad.⁶⁷ *In Amsterdam wordt drugsgebruik getolereerd, is er gelegaliseerd.*

Of dit echt zo was, was natuurlijk maar de vraag. Wel werd de stad door velen gebruikers omschreven als zeer 'gebruiksvriendelijk'. Tot deze 'gebruiksvriendelijke' sfeer werd onder andere

⁶⁴ Instituut voor Beeld en Geluid, 'Hier en Nu', NCRV, 28-11-1983.

⁶⁵ Korf en van Poppel, *Heroïne-toerisme*, 65.

⁶⁶ Ibidem, 66.

⁶⁷ Ibidem, 61. Hier vind men een tabel van de door Korf opgenoemde pull-factoren.

gerekend de respectievelijke hoge mate van acceptatie van gebruikers in vergelijking met andere steden en de relatief gunstige prijs en kwaliteit van de drugs.⁶⁸

In Amsterdam krijgt iedereen methadon.

Dit was met name een pull-factor voor Duitsers. Italianen en Engels, landen waaruit ook grote groepen verslaafden naar de stad kwamen, konden methadon ook in hun eigen land krijgen, in Duitsland was dit, zoals reeds vermeld, echter niet standaard.

Heroïne is goed, goedkoop en makkelijk.

Dit zal zeer wisselend geweest zijn, alhoewel dit wel het geval was in vergelijking met de prijs in West-Duitsland waar voor heroïne grof geld neergelegd moest worden. Tot aan het begin van de jaren '70 was dit niet zo geweest; heroïne was makkelijk verkrijgbaar en werd met name gewonnen door middel van inbraken in apothekers. Later echter werd de markt steeds meer van boven gereguleerd en werd deze gedomineerd door bendes, waardoor de prijs van de drug steeg. Volgens de studie van Korf moest men voor een gram heroïne in Hamburg al gauw zo'n 700 DM neerleggen (wat neerkomt op circa 788 gulden). Toch ziet Korf de lage heroïneprijs niet als een duidelijke pull-factor voor West-Duitse verslaafden. Ja, heroïne was in Amsterdam relatief goedkoop, 180 gulden per gram waar in andere landen de prijs gemiddeld rond de 430 gulden per gram lag, maar de heroïneprijs in West-Duitsland was niet veel hoger dan die in andere West-Europese landen. Wanneer echter de lage prijs van de drug de aantrekkingskracht van de stad voor gebruikers zou vergroten, zouden er volgens Korf wel grotere groepen gebruikers uit landen met vergelijkbare hogere prijzen als West-Duitsland voor heroïne naar Amsterdam zijn gekomen. Alhoewel deze redenering niet geheel onlogisch is, is hij ook niet zeer overtuigend. Dat er geen grote groepen gebruikers uit andere landen naar de hoofdstad kwamen hoeft niet te betekenen dat de lagere prijs van de drugs alsnog niet aantrekkelijk was voor de relatief gezien grote groep West-Duitse verslaafden. De verslaafden zelf worden over deze kwestie niet aan het woord gelaten.⁶⁹

De Amsterdamse politie laat je met rust.

Dit zal voor een deel misschien waar geweest zijn, maar in de jaren '80 werd ook in Amsterdam de aanpak ten opzichte van harddruggebruikers steeds strenger, zoals gelezen in Blok.

Er worden, met name in *Heroïne toerisme I*, echter weinig verslaafden zelf over deze specifieke pull-factoren aan het woord gelaten. Veel word er nogmaals gehamerd op het feit dat Amsterdam een mythische naam had verkregen in het buitenland, en dan met name in Duitsland. Zo zegt een Duitse vrouw van 21 over haar verwachtingen van Amsterdam: 'Ik had thuis een woning en

⁶⁸ Korf en van Poppel, *Heroïne toerisme*, 64.

⁶⁹ Schildt en Siegfried, *Between Marx*, 386; Korf, *Heroïne toerisme*, 68.

een vaste baan in een bakkerij. Toch moest ik naar Amsterdam. Hier is was in der luft!⁷⁰ De realiteit kon echter tegen vallen. Toch geeft in 1985 83% van de Duitse ondervraagden aan zich goed te voelen in de Amsterdam en zegt 81 % daar te willen blijven.⁷¹ Of Amsterdam dan ook daadwerkelijk voldeed aan de verwachtingen of dat blijven een andere reden had is een onderwerp welke uitgebreider besproken wordt in deel twee van het onderzoek, getiteld *Heroïne-toerisme II*. De resultaten hiervan zijn wisselend, maar niet zeer verrassend. Volgens de onderzoekers heeft een deel van de ondervraagde verslaafden gevonden wat ze zochten, terwijl andere teleurgesteld waren met het leven in de stad. Weer een ander deel blijft voornamelijk in de stad hangen wegens het nostalgische gehalte. Zo beschrijft een Duitse man van 28: 'Toen ik hier in '69 kwam had ik helemaal geen verwachtingen. Het was hier één grote hippiefamilie. Dat ik hier nu zit is voor een groot deel nostalgie.'⁷²

Alhoewel de studies van Korf een iets objectiever beeld geven van het leven van de Duitse verslaafden in de stad blijkt dat hieruit niet een duidelijk rechte lijn getrokken kan worden. De verschillen tussen de verwachtingen en ervaringen van de West-Duitse gebruikers blijkt simpelweg te groot om een duidelijke conclusie te trekken over hun kijk op het leven in de Nederlandse hoofdstad. Zo wordt er bijvoorbeeld niks gezegd over de manier waarop de verslaafden behandeld werden door de Amsterdammers. Dit is niet in de vragenlijsten opgenomen en dus ook niet in tabellen weergegeven. Ook in de hier boven besproken media zien we weinig terug van de omstandigheden waaronder de gebruikers leefden in Amsterdam.

Uiteindelijk wordt de West-Duitse verslaafden in de Nederlandse media met name aan het woord gelaten met het idee het Duitse beleid in te kunnen bekritisieren. Uitzondering hierop zijn het artikel uit *Het Vrije Volk* waarin door twee Duitse verslaafden, Johannes en Jurgen, duidelijk kritiek gevoerd wordt op het Nederlandse beleid ten opzichte van buitenlandse verslaafden en ook de artikelen waarin leden van de Junkiebond aan het woord komen zouden gezien kunnen worden als een uitzondering op de regel. Woordvoerders van deze bond krijgen namelijk daadwerkelijk de kans om hun kritiek te uiten ten opzichte van het Nederlandse beleid, maar daarnaast is er ook is er sprake van kritiek op het beleid in het thuisland. Zo melden de leden van de junkiebond simpelweg niet naar huis te willen, want het enige wat hen daar wacht is gevangenisstraf of therapie. In het andere artikel, uit *NRC Handelsblad*, waarin een lid van de Junkiebond aan het woord komt wordt zijn inbreng ook dubbel gebruikt. Hij draagt met zijn woorden namelijk bij aan het bevestigen van

⁷⁰ Drs. Dirk J. Korf, *Heroïne-toerisme II. Resultaten van een veldonderzoek onder 382 buitenlandse dagelijkse opiaatgebruikers in Amsterdam* (Amsterdam 1987), 52.

⁷¹ Korf, *Heroïne-toerisme*, 70.

⁷² Korf, *Heroïne-toerisme II*, 53.

een positief beeld van de werking van het door Amsterdam opgestelde ontmoedigingsbeleid.⁷³

⁷³ Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2086 30: Drugs en Drugsverslaafden (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *Het Parool*, 12 februari 1985; Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2089 33: Drugsprobleem op de Zeedijk; Messenverbod om oude binnenstad (Cat.Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *NRC Handelsblad*; '2000 Duitsers, Engelsen en Fransen: Amsterdam wil junks uit het buitenland kwijt', *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*, 21-09-1985, kranten.kb.nl, 22-02-2103, <http://kranten.kb.nl/view/article/id/d%3A010962119%3Ampg21%3Ap021%3Aa0373>.

Conclusie

Heroïne had op alles en iedereen die ermee in aanraking kwam een destructief effect. Op de gebruikers, de steden en haar inwoners en de hulpverlening. De groei van haar populariteit viel samen met een stijging in het gebruik van drugs in het algemeen, maar door haar zeer verslavende effect, groot aantal gebruikers, dramatische gevolgen van gebruik en schokkende verhalen die de drug omringde verkreeg heroïne uitzonderlijk veel aandacht in de Nederlandse media. Zo ook de verslaafden uit West-Duitsland, waar een grote, uitgebreide, extreme heroïnescene aanwezig was, die naar Amsterdam kwamen om verschillende redenen. Sommigen omdat Amsterdam door hen gezien werd als een walhalla, het Mekka van de heroïne, anderen gezien de slechte hulpverlening in eigen land. Verdreven uit Duitsland kwamen ze terecht in de Nederlandse hoofdstad.

De Nederlandse media schreven geregeld over de komst van deze grote stroom heroïnegebruikers en de gevolgen die dat had voor de hoofdstad. De vraag was op welke manier dit gedaan werd en wat de toon was in deze mediaberichten. Wat in hierbij in eerste instantie opviel was de uitgebreide berichtgeving over het grote aantal overdosissen. Dit meestal in kleine berichtjes van enkele zinnen waarin kort een nieuw sterfgeval werd aangegeven, maar in sommige artikelen werd ook uitgebreider ingegaan op de kwestie. In dergelijke berichtgevingen werd de vraag gesteld hoe het kon dat zoveel West-Duitse verslaafden een bezoek aan de stad niet overleefden en stierven onder erbarmelijke omstandigheden, vaak nog met de spuit in hun arm.

Deze vraag werd door de Nederlandse media verschillend beantwoord. De een legde de oorzaak bij het gedrag van de West-Duitse verslaafden zelf die als onwetende gebruiker een te grote hoeveelheid zuivere heroïne nam en te bang was om de politie te waarschuwen bij een eventuele overdosis. Deze anekdotes sloegen echter vaak over in een toon van medelijden, want volgens velen journalisten was de verslaafden toch voornamelijk een ziek persoon, oftewel, iemand die duidelijk hulp nodig had. Deze hulp was er volgens sommige verslaggevers echter niet altijd en in enkele artikelen wordt het probleem van het grote aantal heroïnedoden dan ook voornamelijk bij de Nederlandse hulpverlening en Amsterdamse beleid gelegd. Deze zouden duidelijk tekort geschoten hebben in de opvang en voorlichting voor West-Duitse verslaafden, al helemaal na invoering van het ontmoedigingsbeleid. Zelfs de Duitse media had felle kritiek op dit proces van ontmoediging en uitzetting en schroomde zich niet om de slechte levenssituatie en behandeling van de West-Duitse heroïnegebruikers in Amsterdam duidelijk in beeld te brengen.

Het grootste gedeelte van de Nederlandse verslaggevers legde echter de oorzaak van de grote stroom Duitse verslaafden (gevolgd door een groot aantal doden) bij het West-Duitse beleid

zelf. Het feit dat verslaafden in eigen land gezien werden als criminelen en slechts bij gebruik al kans maakten op gevangenisstraf of opname in een psychiatrische inrichting, was volgens redelijk wat media een duidelijke reden voor de West-Duitsers heroïnegebruikers om naar Amsterdam te komen. Slechts op die manier kon men het repressieve beleid in eigen land ontlopen. Dit beeld wordt bevestigd door West-Duitse hulpverleners en de verslaafden zelf die af en toe ook in de media aan het woord werden gelaten. Zij beschrijven met name de slechte situatie in eigen land, maar hebben ook regelmatig kritiek op het Nederlandse beleid (met name na invoering van het ontmoetingsbeleid) en de beperkte toegang tot methadon die men opeens had. Sommige waren na hun komst dan ook teleurgesteld in het leven in de stad, zoals aangegeven in de studies van Dirk Korf. Echter, uiteindelijk werden de verslaafden zelf maar matig aan het woord gelaten in de Nederlandse media. Wellicht aangezien het niet makkelijk was om deze groep te benaderen maar zeer waarschijnlijk ook aangezien de Nederlandse verslaggevers zelf graag hun conclusies wilden trekken over het fenomeen West-Duitse drugtoeristen en de gevolgen hiervan voor de stad.

Dat vele West-Duitse heroïneverslaafden naar Amsterdam kwamen in de jaren 1970-'80 is een feit. Dat velen dit niet overleefden is ook een feit. Dat de Nederlandse media vervolgens schreven over de komst van deze West-Duitse verslaafden is een derde feit. Wat hierna volgt zijn echter geen objectieve waarnemingen meer, maar subjectieve. Maar zelfs in dit subjectieve zit een constantie. Namelijk, in veruit de meeste verslagen van de Nederlandse media ligt de focus op het strenge drugsbeleid en de slechte opvang van West-Duitse verslaafden in hun eigen land. Het is Nederland, en dan met name Amsterdam, die op de een of andere manier met het probleem van de heroïneverslaafden om moet gaan en een oplossing moet vinden. Wat daarin ook naar voren komt is dat de kritiek op het Nederlandse beleid ten alle tijden gering is en zelfs praktisch ontbreekt als het om de West-Duitse verslaafden gaat. Nederland, Amsterdam, doet wat het kan. Of dat nou het beschikbaar stellen van methadon is of het invoeren van het ontmoedigingsbeleid, het beleid van Nederland wordt niet tot nauwelijks bekritiseerd. Nederland had volgens de media een superieure, doch noodlottige, positie en dit niet zozeer gericht tegen de arme verslaafden die het al moeilijk genoeg hebben, maar met name tegen de Duitse regering die klaarblijkelijk met moeite de gevolgen die heroïne had op de samenleving in de hand kon houden.

Literatuurlijst

Afbeelding op de voorpagina: Stadsarchief, 30186 Gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst, 1031 Stukken betreffende de ontwikkeling en uitvoering van het terugkeerbeleid van buitenlandse drugsverslaafden (met name Duitse) 1988 - 1994 1 omslag, 6 Jahre Ruckkerkrhilfe.

Blok, Gemma, *Ziek of Zwak. Geschiedenis van de verslavingszorg in Nederland* (Amsterdam 2011).

Davenport-Hines, Richard, *The pursuit of oblivion : a social history of drugs* (Londen 2002).

Korf, Dirk en P.W.J. Poppel, *Heroïne toerisme. Veldonderzoek naar het gebruik van harddrugs onder buitenlanders in Amsterdam* (Amsterdam 1986).

Korf, Dirk J., *Heroïne toerisme II. Resultaten van een veldonderzoek onder 382 buitenlandse dagelijkse opiaatgebruikers in Amsterdam* (Amsterdam 1987).

Kort, Marcel de, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum 1995).

Jeurissen, Kim, 'Duitse heroïneverslaafden in Amsterdam en de invloed op de Nederlandse verslavingszorg 1970-1990', ongepubliceerd werkstuk, mastertraject medische geschiedenis VU 2010.

Schmid, Martin, *Drogenhilfe in Deutschland: Entstehung und Entwicklung 1970-2000* (Frankfurt/Maine 2003).

Stephens, Robert P., *Germans on drugs. The complications of modernization in Hamburg* (Ann Arbor 2007).

Weinhauer, Klaus, 'Drug Consumption in London and Western Berlin during the 1960s and 1970s. Local and Transnational Perspectives' in: *The Social History of Alcohol and Drugs 20 (Spring 2006) 187-224*.

Weinhauer, Klaus, 'The end of certainties. Drug consumption and youth delinquency in West Germany' in: Alex Schildt en Detlef Siegfried ed., *Between marx and Coca-Cola: youth cultures in changing European societies, 1960-1980* (New York 2006) 377-390.

Internetsites:

Alle artikelen die gevonden zijn op het internet zijn afkomstig van een van de twee volgende sites:

www.kranten.kb.nl

Archiefbronnen:

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2086 30: Drugs en Drugsverslaafden (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *Het Parool*, 12 februari 1985.

Stadsarchief Amsterdam, 30186 Gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdienst, 1031 Stukken betreffende de ontwikkeling en uitvoering van het terugkeerbeleid van buitenlandse drugsverslaafden (met name Duitse) 1988 - 1994, 1 omslag.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafés/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2052 30: Stadsarchief, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafe's/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2089 33: Drugsproblemen op de Zeedijk; Messenverbod om oude binnenstad (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985 – 1989.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *De Telegraaf*, 17 nov. 1984.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2020 16: Drugsbestrijding III; Dierenbescherming ; Vereniging Vreemdelingenverkeer; Toerisme I (Cat. Nr. 951 t/m 961 1975-1979), *De Waarheid*, 9 januari 1975.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Trouw*, 28 juli, 1984.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2047 25: Drugsproblematiek in het algemeen; Gemeentebeleid t.a.v. Drugsproblematiek; Drugsverslaafden; Methadonbus (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *De Telegraaf*, 19 april 1984.

Stadsarchief Amsterdam, Stadsarchief, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2085 29: Drugs- en drugsverslaafden (Cat. Nr. 953 t/m 955) 1985 -1989, *De Volkskrant*, 17 januari 1986.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2018 14: Drankbestrijding; Drugsbestrijding 1 (Cat. Nr. 951 t/m 955) 1975-1979 *Het Parool*, 16 juli 1977.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 Persdocumentatie op onderwerp, 2089 33: Drugsprobleem op de Zeedijk; Messenverbod om oude binnenstad (Cat.Nr. 953 t/m 955) 1985-1989, *NCR Handelsblad*.

Stadsarchief Amsterdam, 30140 Geneeskundige en gezondheidsdienst, Rapport 963 'De GG en GD en het drugprobleem in cijfers. Deel 2' 1987 1 stuk.

Stadsarchief Amsterdam, 30486 persdocumentatie op onderwerp, 2052, 30: Drugsdoden; Narcotica Brigade; Heroïne handel; Drugscafés/Opvangcentra drugsverslaafden (Cat. Nr. 953/955) 1980-1984, *Ned.*, 3 augustus 1984

Internationaal Instituut voor Sociale geschiedenis, Archief AMOC, AMOC jaarverslag 1987, p 31.

Instituut voor Beeld en Geluid, 'Hier en Nu', NCRV, 28-11-1983.

Instituut voor Beeld en Geluid, 'Nieuwslijn', Veronica, 21-12-1988.

Instituut voor Beeld en Geluid, 'Een wereld van verschil', VARA, 28-11-1986.

Instituut voor Beeld en Geluid, 'Gepakt door het gebeuren', EO, 30-07-1985